

Ålum Kirke Runesten

Viking Age

Runic stones

Runic stones

De to flotte runesten udenfor våbenhuset ved Ålum Kirke.

INDLEDNING TIL DE DANSKE RUNESTEN:

Runesten - Telegrammer fra fortiden

Runesten - de ældste magiske, rørende og betagende meddelelser vi har i skriftlig form, taler til os i telegramform fra en fjern fortid med fortællinger indhugget i sten. De står endnu spredt i det danske landskab og rigtigt afkodet giver de indblik i livet for mere end tusind år siden med store bedrifter, forfald, svig og død og med både helte og skurke. Runestenene, med deres evigt varende sætninger, er fra en tid hvor nutidens samfundssystem blev grundlagt og løfter lidt af sløret for, hvor vi kommer fra og fungerer som et spejl for nutiden.

Fra det gamle danske land - altså nutidens Danmark. Skåne og Slesvig - kender vi til omkring 260 runesten. De udgør dog blot en lille del af det oprindelige og ukendte antal. De første runesten blev rejst i begyndelsen af vikingetiden omkring år 700, men langt de fleste stammer fra vikingetidens slutning ca. år 975-1025 efter kristendommens indførelse.

De fleste runesten er ligesom stenalderens stendysser nu forsvundet. I det, med undtagelse af Bornholm, bjergfattige danske landskab, har store sten altid været et eftertragtet byggemateriale. Mange runesten forsvandt derfor og blev for eksempel blev genanvendt ved opførelsen af landets mere end 1.500

stenbyggede kirker fra 1100-tallet og indtil reformationen 1536, eller slået til skærver i forbindelse med for eksempel vej- og broanlæg og senere jernbaner.

Kun enkelte af de danske runesten står i dag på deres oprindelige plads i det åbne land. Runestenene blev rejst ved samfundets samlingssteder f.eks. gravhøje, broer, veje og overgangssteder i landskabet, hvor de med sikkerhed blev set og måske også opsøgt for at mindes den afdøde, der som regel, sammen med runestensfabrikanten, nævnes med navn i runeteksten.

I dag står runestenenes tekster blot indhugget i stenens overflade og sammen med senere forvitring og anden påvirkning af stenens overflade, kan runerne ofte være svære at se og afkode. I vikingetiden stod runerne nok tydeligt frem. Flere runesten har vist spor fra en nu for længst forsvunden opmaling med for eksempel klare okkergule og røde jordfarver, som gav liv til både tekst og inskriptioner.

Bevaring og fredning.

Runestene blev først beskyttet gennem fredning med Naturfredningsloven i 1937 og kun et fåtal står stadig nær eller på deres oprindelige placering. Fra midten af 1800-tallet fik runestenene interesse som nationale monumenter og suppleret med nationalromantiske forestillinger, blev de fleste tilbageværende runesten flyttet til beskyttet område ved landets kirker og herregårde og museer. Flere runesten fra landskabet formodes også at været flyttet til kirker allerede i vikingetiden – måske i et forsøg på af kristne de gamle hedenske sten og grave, hvor de ofte stod.

Østjysk centrum for runesten.

Østjylland er et område med flest kendte runesten i Danmark. Fra området mellem Århus-Viborg-Hobro og Randers og ud på Djursland kendes omkring 50 runesten, hvoraf 9 nu er forsvundet af mange forskellige årsager – for eksempel Københavns brand i 1728. Nuværende Randers Kommune er med det Kronjyske område yderst godt repræsenteret med kendskab til hele 23 runesten, hvoraf 4 er forsvundet. Med fund af 6 runesten står Langå sogn særligt frem, som det mest runestensrige sogn i Danmark, men kun 2 heraf er bevaret: en ved [Langå kirke](#) og en udstillet på Museum Østjylland i Randers. 12 yderligere runesten kan stadig opleves ved og i 8 forskellige kirker i Randers Kommune og disse er omtalt her på fortidsmindeguiden.

Nordens ældste skriftsprog.

At riste (skrive) eller læse runer var sikkert kun behersket af ganske få i jernalder og vikingetid. Forud lå årtusinders dybe traditioner for mundtlig overlevering og fortælling og med dette første nordiske skriftsprog grundlagdes den virkelighed, vi i dag omgiver os med i al selvfølgelighed både trykt og digitalt.

Runer er nordens ældste skriftsprog og fungerede som et nordisk sidestykke til det latinske alfabet fra omkring år 200 e.Kr. Først sent i middelalderen i 1400-tallet vandt det latinske alfabet indpas i Norden. Runer blev ikke bare indhugget ("ristet") på runesten. Fra arkæologiske udgravninger, hvor organisk materiale er bevaret, kendes talrige såkaldte "runepinde" og "runestave" med forskellige indskrifter om varer, aftaler eller regler – og selv kærlighedsbreve blev forfattet med runer.

Vikingetidens runealfabet, det såkaldte "Futhark" med i alt 16 tegn, har sit navn efter alfabetets første 6 tegn. Det afløste i vikingetiden jernalderens ældre 24 tegns runealfabet. I løbet af middelalderen udviklede runealfabetet sig igen til at omfatte 32 tegn. I vikingetidens runealfabet benyttes flere runer om mere end én betydning/bogstav og udvidede derved mulighederne i det snævre 16 tegns alfabet.

Ålum 3-runestenen. Foto: Roberto Fortuna, Nationalmuseet.

Den lidt over 2 m. store runesten udenfor våbenhuset er den som påkalder sig størst interesse, da der på bagsiden findes en indhugget stiliseret rytterfigur. Det var fundet af dette billede som i 1890 førte til erkendelsen af runestenen, som da lå med tekstsiden nedad nedenfor kirkebakken. Stenens tekst som snor sig i et indrammet spiralformet bånd på langs stenens kant lyder oversat til nudansk:

"Vigot rejste denne sten efter sin søn Esge; Gud hjælpe hans sjæl vel"

Rytterbilledet på bagsiden af Ålum 3-runestenen. Foto: Roberto Fortuna, Nationalmuseet.

At Gud anråbes på stenen er interessant, da det viser, at runestenen tilhører vikingetidens senere del, hvor kristendommen efterhånden havde vundet fodfæste i Danmark. Om rytterbilledet på bagsiden har nogen direkte sammenhæng med runeteksten kan ikke afgøres. På parkeringspladsen ved kirken er der opstillet en sten med en indhugget kopi af hesterytterbilledet fra Ålum-stenen .

På den lidt mindre sten udenfor kirkens våbenhus ses en lignende spiralformet runetekst som også minder en afdød. Teksten lyder:

"Thyre, Vigots kone lod denne sten rejse efter Sibbes søn, hendes "søstlig" som hun holdt mere af end (om det havde været hendes) egen søn (eller en kær søn)"

Aalum 4-runestenen udenfor våbenhuset. Foto: Roberto Fortuna, Nationalmuseet.

Runestenens nyere fundhistorie har også relation til kirken. Den fremkom i 1902 under omlægning af kirkegårdsdiget, men hvor den oprindeligt har stået er som nævnt uvis.

Navnet Vigot går igen fra den store sten med rytterfiguren, og det er derfor sandsynligt at de to runesten repræsenterer samme slægt. Runeteksternes næsten identiske udformning og stil med spiralformet runeband understøtter også dette. Ifølge slægtsforskere og runologer betyder ordet "søstlig" fasters søn.

De to runesten i kirkens våbenhus er begge fundet i kirken.

Aalum 1-runesten i kirkens våbenhus. Foto: Roberto Fortuna, Nationalmuseet.

På den store sten står:

"Tole rejste denne sten efter sin søn Ingeld, en meget velbyrdig "dreng". Dette minde vil"

Slutningen af teksten kan ikke oversættes, men det er interessant, at ordet dreng nævnes. I vikingetiden er det betegnelsen for en voksen mand - ofte en kriger - og på flere andre runesten mindes netop "drengen" som en ledende kriger, der ofte faldt i tapper kamp i fremmede lande.

Den anden runesten i våbenhuset er kun et brudstykke af en større sten. Den blev fundet i 1843 under soklen til våbenhuset, men desværre er der bevaret så lidt af teksten, at det endnu ikke har været muligt at foretage nogen oversættelse.

Den lille Aalum 2-runesten som kun er et fragment af en større. Foto: Roberto Fortuna, Nationalmuseet.

Ved kirkerne i Sønder Vinge, Langå, Dalbyover, Lem, Øster Bjerregrav, Laurbjerg, Grensten, Vester Tørslev, Spentrup, Virring, Rimsø, Kolind, Øster Alling og Gylling i Østjylland kan du se andre flotte runesten fra den store brydningstid i vikingetiden.- og ved den nærliggende Skjern Kirke i det gamle Viborg Amt kun 5 km. vest for Ålum - kan du opleve andre flotte runesten fra vikingetiden. Adskillige af disse runesten er også omtalt her på Fortidsmindeguiden.

Ålum Kirke er også et besøg værd i sig selv. Den smukke kvaderstenskirke stammer fra omkring år 1200, og har både en interessant historie og mange flotte bygningsmæssige detaljer. Særligt indgangsportalen mellem det nuværende våbenhus og kirkeskib med 3 dobbelte granitsøjler er et prægtigt stenhuggerarbejde. En interessant lille folder om kirkens historie kan købes i kirkens våbenhus.

Se også TV2-Østjyllands rigtigt fine udsendelse om Ålum Kirke. [Klik her.](#)

Se mere om kirkens kalkmalerier [HER.](#)

Se også TV2 Østjyllands indslag om runestenenes bevaringstilstand [HER.](#)

Herunder kan du møde Lisbeth Imer fra Nationalmuseet, som fortæller om de danske runesten.

<https://www.youtube.com/embed/sOaYLPdiH0>

<https://www.youtube.com/embed/vGZhHzDwNj8>

Ålum Kirke i Nørreå-dalen set fra syd.

Runestenene udenfor våbenhuset ved Ålum Kirke.

De to runesten i Ålum Kirkes våbenhus.

Den store Ålum-runesten med rytterfiguren.

Access

Kørselsvejledning:

- Følg vej 503: Randers-Hammershøj frem til Ålum.
- I Ålum by drejes t.v. ad Vester Vellingvej imod Vester Velling.
- Parker ved kirken ca. 150 m fremme.

Faciliteter

- Informationsskilt ved runestenene.
- i kirkens våbenhus, hvor de 2 andre runesten også står, findes en lille informationsfolder om kirken.
- Afstand til fortidsminde: ca. 60 m.

Særlige forhold

- På grund af den lette tilgængelighed er stedet velegnet for gangbesværede og handicappede.

Related literature

348 oldtidsminder i Jylland – Henning Dehn-Nielsen (Gyldendal, 1976)

Guide til Danske fortidsminder – Carsten Henrik Bang (Gyldendal og Skov-og Naturstyrelsen, 1994)

Vejviser til Danmarks Oldtid – *Ingrid Falktoft Andersen (Wormianum, 1994)*

Danmarks Runeindskrifter I-II – *L. Jacobsen / E. Moltke (-, 1941-42)*

Danmarkshistorien bind 7-8, Vikingetiden – - (*Sesam, 1981-84*)

Vil du se min smukke kirke

Danske Runeindskrifter- Ålum Kirke

Danmarks Runesten - En fortælling – *Lisbeth Imer (tekst), Roberto Fortuna (foto) (Gyldendal, 2016)*

Practical Information

ADDRESS	OWNERSHIP
8920 Randers NV, Central Jutland	State-owned
GPS	UTM
56.452369, 9.832799	E551338 N6256733